

Skattereformen och de totala marginaleffekterna

De totala marginaleffekterna i det svenska skattesystemet har trendmässigt ökat fram till 1982, trots att riksdagen haft ambitionen att bryta denna utveckling. Skattereformen 1983—1985 har ofta framställts som ett kraftfullt försök att få den önskade ändringen till stånd. Ingemar Hansson visar i denna artikel att skattereformen i kombination med andra skatteändringar ger en mycket måttlig sänkning av den genomsnittliga, totala marginaleffekten.

Diskussionen om marginalsatser, bl a i samband med skattereformen 1983—1985, begränsas ofta till att gälla marginalsatserna i inkomstskatten. Skattereformen innebär en kraftig sänkning av denna marginalsatt, så att den uppgår till högst 50 procent för huvuddelen av de heltidsarbetande. Detta innebär en sänkning av den statliga marginalsatserna med som mest 24 procentenheter för inkomster strax under den sk brytpunkten (110 400 kronor 1982).

Marginalsatserna i inkomstskatten är relevantt ex för beräkning av skattelättnad för rese- och ränteavdrag m m. I de allra flesta sammanhang är det emellertid inte bara marginalsatserna i inkomstskatten som är av intresse. Även arbetsgivaravgifter, indirekta skatter och inkomstberoende transfereringar skapar en skillnad mellan arbetsgivarrens bruttokostnad för en arbetsinsats och arbetsgivarrens nettoersättning för denna.

Som närmare diskuteras nedan bör intresset koncentreras till den totala marginaleffekten, dvs den totala beskattningen av en marginell arbetsinsats.

Syftet med denna artikel är att beräkna storleken på och utvecklingen av den totala marginaleffekten. Speciellt undersöks hur skattereformen 1983—1985 påverkar denna marginaleffekt. Beräkningarna visar att reformen ger en förvånansvärt liten reduktion av den totala beskattningen av en marginell arbetsinsats.

Några exempel

Förekomsten av olika typer av skatter ger upphov till en stor skillnad mellan arbetsgivarrens bruttokostnad för en marginell arbetsinsats och arbetsgivarrens nettoersättning för denna. Det pris som är relevant för arbetsgivarrens beslut utgörs av den avtalade lönen plus arbetsgivaravgifter. För arbetsgivarren skall den avtalade lönen reduceras med den marginella inkomstskatten samt eventuella, bortfallande transfereringar och ökade inkomstberoende avgifter. Därtill måste arbetsgivarrens ersättning reduceras med mervärdeskatt och andra indirekta skatter för att bli jämförbar med arbetsgivarrens kostnad exklusive dessa indirekta skatter.

Fil dr INGEMAR HANSSON är forskarassistent vid nationalekonomiska institutionen i Lund och forskar om skatter med stöd från Riksbankens jubileumsfond.

Den totala beskattningen av en marginell arbetsinsats, den totala margineffekten, bestäms således av inkomstskattens marginalsatt, arbetsgivaravgifter, indirekta skatter samt inkomstberoende transfereringar och avgifter. Enligt beräkningarna nedan uppgår den totala margineffekten för närvarande till i genomsnitt cirka 70 procent. Detta innebär att arbetstagarens nettoersättning i genomsnitt uppgår till cirka 30 procent av arbetsgivarens bruttokostnad.

En rationell arbetstagare väljer arbetsinsats med hänsyn till nettoersättningen för denna. Ur samhällsekonomisk synvinkel är det emellertid bruttoersättningen som normalt är det relevanta måttet på värdet av en marginell arbetsinsats. Den stora skillnaden mellan dessa belopp uppkommer på grund av den höga totala margineffekten och medför därför ofta beslut som är "felaktiga" från samhällsekonomisk synpunkt.

Antag t ex att en omorganisation inom ett företag ökar produktionsvärdet med säg 100 000 kronor. Vid den aktuella totala margineffekten på 70 procent kan de anställda kompenseras för omorganisationen med maximalt 30 000 kronor. Resterande 70 000 kronor utgörs av arbetsgivaravgifter, inkomstskatt, indirekta skatter och minskade transfereringar. Om de anställda kräver kompensation på minst 40 000 kronor för att acceptera omorganisationen kommer denna inte till stånd. Detta innebär en samhällsekonomisk förlust eftersom det extra produktionsvärdet på 100 000 kronor är mycket högre än kompensationen på 40 000 kronor.

På samma sätt ger den totala margineffekten en mycket stor skillnad mellan de samhällsekonomiska och de privatekonomiska effekterna av en arbetstidsförkortning. Om produktionsvärdet minskar med 10 000 kronor genom en minskning av arbetstiden leder

detta normalt till en minskning av alla typer av skatter. Vid en total margineffekt på 70 procent är arbetstidsförkortningen privatekonomiskt lönsam även om den endast värderas till 3 000 kronor av den anställde eller den egna företagaren. Vid en minskning av nettoersättningen med 3 000 kronor motsvaras resterande 7 000 kronor av lägre arbetsgivaravgifter, lägre inkomstskatt, lägre indirekta skatter och högre inkomstberoende transfereringar.

En arbetstidsförkortning kan givetvis ske på många olika sätt. Vanliga exempel är mindre övertidsarbete, mer deltidarbete, mindre strikta krav på vad som inräknas i arbetstiden m m. Dessa typer av arbetstidsförkortningar kan vara lönsamma även för arbetsgivaren om alternativet är att ge motsvarande förmåner genom beskattad lön. I samtliga fall står stat och kommun för 70 procent av produktionsbortfallet genom minskade skatter och ökade transfereringar.

Den totala margineffekten av inkomstskatt, arbetsgivaravgifter, indirekta skatter samt inkomstberoende bidrag och avgifter är också relevant för val mellan "svart" och "vitt" arbete. Detsamma gäller för val mellan ersättning i form av lön jämfört med obeskattade löneförmåner som t ex subventionerade måltider, resor, överdriven standard på arbetsplatsen m m.

Alla beslut om omfattning, intensitet, lokalisering och organisation av olika slags arbetsinsatser riskerar således att snedvridas av den stora skillnaden mellan bruttokostnad och nettoersättning för en marginell arbetsinsats. Diskussionen ovan visar att det är den totala margineffekten som bestämmer skillnaden mellan bruttokostnaden och nettoersättningen. Marginalsatten i inkomstskatten utgör endast en del av den totala margineffekten. Om debatten koncentreras till denna marginalsatt är det risk för att den leder till felaktiga

Tabell 1. Inkomstskattens marginalsatt i genomsnitt samt för olika konstanta reala statligt taxerade inkomster i 1980 års penningvärde, procent.

Inkomst- år	Genomsnittlig marginalsatt	30 000 kronor	60 000 kronor	90 000 kronor	120 000 kronor
1950	—	28,0	37,2	41,1	45,8
1955	31,5	27,9	37,2	42,8	45,8
1960	36,4	34,4	44,8	49,9	52,2
1965	42,2	38,0	46,9	51,7	55,4
1970	47,4	46,1	54,8	56,1	60,1
1975	53,4	33,0	51,8	63,1	68,8
1980	55,0	33,8	51,2	71,8	80,4
1982	55,9	33,7	55,0	73,2	81,6
1985	49,5	34,8	50,8	54,8	67,3

De reala taxerade inkomsterna 1982 och 1985 antas ha samma fördelning som 1980. Den årliga inflationstakten 1982—1985 antas vara 8 procent. (Samma resultat nås för 1985 för de kanske mer realistiska antagandena att de reala inkomsterna sjunker med 2 procent samt att inflationen är 10 procent.) Kommunalskatten 1985 antas vara 30,83 procent baserat på Kommunförbundets prognos för 1983 samt samma höjning från 1983 till 1985 som från 1980 till 1982. Vid beräkning av marginalsakten för en viss över tiden konstant real inkomst beräknas marginalsakten för en inkomständring från 90 procent till 100 procent av den angivna inkomsten för att dämpa effekten av trappstegen i marginalskatteskalen.

slutsatser.¹ Skattereformen 1983-1985 ger förhållandevis kraftiga sänkningar av den i de flesta fall irrelevanta marginalsakten i inkomstskatten. Enligt beräkningarna nedan ger den emellertid en mycket måttlig minskning av den totala marginaleffekten.²

Inkomstskatter

I det följande redovisas utvecklingen av inkomstskatter, arbetsgivaravgifter, indirekta skatter och transfereringar mellan 1950 och 1982. Dessutom görs en bedömning av dessa storheter 1985. På grundval av detta material görs sedan en beräkning av de totala marginaleffekterna valda år mellan 1950 och 1985. *Tabell 1* visar utvecklingen av marginalsakten i inkomstskatten 1950—1985. Den genomsnittliga marginalsakten beräknas som ett vägt genomsnitt av marginalsakten i olika inkomstklasser. Vikten utgörs av inkomstklassens andel av de totala inkomsterna. Denna genomsnittliga marginalsatt visar den skatteökning som uppkommer som an-

del av ökningen i skatteunderlaget om alla inkomster ökar med 1 procent.

Som framgår av tabellen steg den genomsnittliga marginalsakten trendmässigt från 1955 till 1982, bl a genom en höjning av kommunalskatten från 10,93 procent 1955 till 29,74 procent 1982. Vid förhållandevis låga antaganden för utvecklingen av kommunalskatten och inflationstakten fram till 1985 ger den av riksdagen beslutade

¹ Om marginalsakten i inkomstskatten skulle detta problem enkelt kunna mildras väsentligt genom att tex 25 procentenheter av kommunalskatten ersätts med en motsvarande arbetsgivaravgift (eller eventuellt moms eller proms). Om den statliga inkomstskatteskalen justerades för att eliminera fördelningseffekterna av en sådan skatteändring skulle i princip de totala marginaleffekterna vara oförändrade. De ovan diskuterade snedvridningarna skulle då kvarstå ograverade. En begränsning av diskussionen till marginalsakten i inkomstskatten skulle i stället leda till den uppenbarligen felaktiga slutsatsen att skatteomläggningen väsentligt minskat skattesystemets snedvridande effekter.

² Betydelsen av andra skatter och inkomstberoende transfereringar har tidigare uppmärksamats av bl a Matthiessen [1973] och Du Rietz [1980]

skatteskalan för 1985 en genomsnittlig marginalskatt på 49,5 procent. Den genomsnittliga marginalskatten i inkomstskatten sänks således med 6,4 procentenheter jämfört med 1982 och återförs därmed till nivån i början av 1970-talet.

Tabellen visar också marginalskatt för över tiden konstanta reala inkomster på 30 000, 60 000, 90 000 och 120 000 kronor i 1980 års penningvärde för en ensamstående inkomsttagare utan barn. Inkomsten 30 000 kronor ligger något under första kvartilvärdet för statligt taxerade inkomster för inkomståret 1980. Resterande tre inkomstnivåer ligger nära medianen, något över tredje kvartilvärdet respektive väsentligt över tredje kvartilvärdet för statligt taxerade inkomster detta år.

Tabellen visar att såväl den genomsnittliga marginalskatten som marginalskatten för var och en av de fyra studerade inkomstnivåerna steg mellan 1975 och 1982. Detta skedde trots att skatteskalan indexerades från 1978 och att riksdagen beslutade om marginalskattesänkningar vid flera tillfällen. Till stor del beror detta på att kommunalskatten steg från 25,2 procent till 29,7 procent 1982.

Skattereformen bryter denna trendmässiga ökning av marginalskatten för de tre högsta inkomstnivåerna och ger kraftiga sänkningar för de två högsta inkomstnivåerna. Sänkningen av den genomsnittliga marginalskatten är väsentligt mindre än marginalskattesänkningen för de två högsta inkomstgrupperna.

Arbetsgivaravgifter

Arbetsgivaravgifter är delvis en skatt och delvis en betalning för förmåner som i princip utgör en del av lönen. Förmånsdelen bör uppskattas med utgångspunkt från arbetstagarens värdering av de extra förmåner han får vid en

marginell ökning av arbetsinkomsten. Eftersom den förmånsgrundande inkomsten är maximerad till 7,5 basbelopp utgör arbetsgivaravgifterna en skatt i sin helhet för inkomster utöver denna nivå. Icke-förmånsgrundande avgifter som folkpensionsavgift och löneskatt m m tolkas också som skatter.

På grund av den ofta svaga kopplingen mellan inbetalda avgifter och förväntade förmåner för förmånsgrundande avgifter som ATP, sjukförsäkring och delpension, tolkas dessa här till 50 procent som en skatt och till 50 procent som en betalning för framtida extra förmåner. Dessa kan jämföras med lön före skatt för inkomster upp till 7,5 basbelopp.³

Utvecklingen av skattedelen av arbetsgivaravgifterna under dessa antagande visas i kolumn 1 och 2 i *tabell 2*. Avgifterna 1985 antas vara lika med avgifterna 1982 plus en extra löneskatt på 7 procent för att finansiera skattereformen samt planerade höjningar av folkpensions- och ATP-avgifterna med 1,5 respektive 0,4 procent.

Finansieringen av skattereformen med en löneskatt (eller proms) ger således en avsevärd ökning av arbetsgivaravgifterna. För belopp utöver 7,5 basbelopp ökade avgiften kraftigt från 1975 till 1982 genom att avgift infördes även för dessa inkomster utan att förmånsreglerna ändrades.

Indirekta skatter och subventioner

Även indirekta skatter ger upphov till skillnader mellan bruttokostnaden för en marginell arbetsinsats och den mängd varor som arbetstagaren kan köpa för den ersättning som fås för denna

³ Något mera utförliga analyser, beräkningar och källhänvisningar i denna och andra frågor finns tillgängliga i ett arbetsunderlag till denna artikel. Detta kan erhållas från författaren.

Tabell 2. Arbetsgivaravgifter, indirekta skatter och transfereringar, procent.

År	Skattedel av arbetsgivaravg. för belopp mellan 1 och 7,5 basbelopp	Skattedel av arbetsgivar- avgift för belopp över 7,5 basbelopp	Indirekta skatter, netto	Marginaleffekt från inkomst- beroende bidrag och avgifter			
				Ge- nom- snitt	30 000 kronor	60 000 kronor	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1950	0	0	10,01	1	2	1	0
1955	0	0	11,45	1	2	1	0
1960	2,00	0	15,33	1	2	1	0
1965	4,50	0	18,35	1	2	1	0
1970	7,30	1,00	19,32	3	6	3	0
1975	17,46	4,00	16,01	5	10	5	0
1980	22,70	13,05	16,52	5	10	5	0
1982	23,79	33,06	15,68	5	10	5	0
1985	30,53	41,96	16,63	5	10	5	0

arbetsinsats. Subventioner av vissa varor, t ex livsmedel och bostäder, ger emellertid en motverkande effekt. Sådana subventioner bör därför delvis tolkas som en negativ indirekt skatt.

De för beräkningarna betydelsefulla subventionerna avser livsmedel och bostäder samt transfereringar till företag, inklusive industripolitiska åtgärder. Eftersom dessa subventioner är selektiva, och även används till annat än att sänka priserna, bör de endast delvis tolkas som en negativ skatt. För beräkningarna antas att 75 procent av beloppet för dessa subventioner kan tolkas som en negativ indirekt skatt. Den relevanta skattesatsen för indirekta skatter beräknas därefter som resterande belopp för indirekta skatter uttryckt i procent av disponibel inkomst. Resultaten redovisas i kolumn 3 i *tabell 2*. Denna skattesats ökade således trendmässigt fram till 1970, varefter en viss sänkning har skett. För 1985 antas samma skattesats som för 1982, plus en höjning av mervärdesskatten från 17,7 till 19,0 procent. Även i detta avseende görs således låga antaganden för utvecklingen av skatterna fram till 1985.

Inkomstberoende bidrag och avgifter

Marginaleffekter uppkommer också genom inkomstberoende bidrag och avgifter. Detta gäller bl a bostadsbidrag, avgifter för kommunal barnomsorg, nedsättning av skatt och betalning av underhållsbidrag enligt regler för existensminimum samt erhållande och återbetalning av studiemedel. Dessa marginaleffekter gäller emellertid endast för en förhållandevis liten del av arbetskraften och är relevanta på marginalen för en ännu mindre del av arbetsinkomster. Schablonmässiga beräkningar av den genomsnittliga marginaleffekten för dessa inkomstberoende bidrag och avgifter leder till de värden som redovisas i kolumn 4—7 i *tabell 2*.⁴

Totala marginaleffekter

Den totala marginaleffekten för t ex inkomstnivån 60 000 kronor vid 1985 års

⁴ Arbetsunderlaget ger en mera utförlig redovisning även i detta fall.

Tabell 3. Genomsnittlig total margineffekt samt total margineffekt för olika reala inkomster i 1980 års penningvärde.

År	Genomsnitt	30 000	60 000	90 000	120 000
1950	—	37,0	44,4	47,0	51,2
1955	40,2	37,9	45,3	49,4	52,0
1960	47,9	47,2	55,0	58,4	59,5
1965	55,3	53,1	59,3	62,3	63,6
1970	62,3	64,0	68,3	67,0	68,1
1975	69,6	59,2	69,1	73,6	74,8
1980	72,4	61,8	70,2	80,8	85,5
1982	73,7	61,7	72,8	81,8	88,3
1985	71,4	64,7	71,8	71,1	80,8

Vid beräkning av genomsnittlig margineffekt används ett vägt genomsnitt av skattedelen av arbetsgivaravgiften upp till respektive utöver 7,5 basbelopp med vikten 0,821 för den förra. Detta motsvarar andelen arbetsinkomster under 7,5 basbelopp 1980.

antagna regler beräknas på följande sätt med utgångspunkt från *tabell 1* och *2*. En ökning av produktionsvärdet före indirekta skatter på 130,53 kronor motsvarar en lön på 100 kronor och arbetsgivaravgifter på 30,53 kronor. Efter inkomstskatt på 50,8 procent och minskade bidrag och ökade avgifter på 5 procent återstår 44,20 kronor. Efter indirekta skatter på 16,63 procent återstår 36,85 kronor eller 28,2 procent av produktionsvärdet före indirekta skatter. Den totala margineffekten uppgår således till 71,8 procent i detta fall. De totala margineffekterna i olika fall redovisas i *tabell 3*.

Tabellen visar att den genomsnittliga totala margineffekten ökade trendmässigt från 40,2 procent 1955 till 73,7 procent 1982. Nettoersättningens andel av bruttoersättningen har således mer än halverats från 59,8 procent 1955 till 26,3 procent 1982. En marginell beskattad arbetstimme måste således ha nästan 4 gånger så hög marginalproduktivitet som en marginell obeskattad timme arbete eller fritid för att vara konkurrenskraftig vid denna margineffekt. Detta innebär mycket höga krav

på produktivitet i den beskattade sektorn jämfört med fritid, svart arbete, arbete betalt genom obeskattade löneförmåner m m.

Skattereformen 1983—1985 sänker den genomsnittliga margineffekten från 73,7 till 71,4 procent, dvs med 2,3 procentenheter. Denna förhållandevis måttliga effekt förklaras av att sänkningen av marginals-katten i den statliga inkomstskatten motverkas av höjningar av den genomsnittliga arbetsgivaravgiften från 25,5 procent 1982 till 32,6 procent 1985. Därtill kommer en mindre höjning av de indirekta skatterna. Tabellen visar också att den totala margineffekten ökar mellan 1982 och 1985 för inkomstnivån 30 000 kronor. Denna inkomstgrupp består i huvudsak av deltids- eller delårsarbetande. Den totala margineffekten sjunker obetydligt för medianinkomsten på 60 000 kronor. De två högsta inkomstnivåerna beräknas få sänkningar på 10,7 respektive 7,5 procentenheter. För den högsta inkomstgruppen innebär detta en höjning av nettoersättningens andel av bruttoersättningen från 11,7 till 19,2 procent. Den förhållandevis måttliga ef-

fekten på den genomsnittliga marginaleffekten beror på att en stor del av arbetsinkomsterna ligger kring de två lägre inkomstnivåerna.

Slutsatser

Det bör observeras att beräkningarna för 1985 är försiktiga, eftersom de i huvudsak endast inkluderar skattehöjningar som är kända i slutet av 1982. Huvudresultatet är således att skattereformen ger en förhållandevis liten sänkning av den genomsnittliga marginaleffekten. Denna återförs ungefär till 1975 års nivå vid försiktiga antaganden om andra skatters utveckling fram till 1985. Om det fanns ett marginaleffektsproblem i mitten av 70-talet har således skattereformen knappast löst detta problem. Marginaleffekterna har däremot omfördelats så att de minskar väsentligt för den minoritet av arbetskraften som har inkomster över 90 000 kronor i 1980 års penningvärde, medan de ökar för gruppen deltids- och delårsarbetande.

- VAD SKA DU HA FÖRSTORINGS-
BLASET TILL, GUSTAV?
- JAG SKA TITTA PÅ INKOMSTEN
EFTER SKATT.

Referenser

- Du Rietz, G., [1980], "Marginalskatter, moms och arbetsgivaravgifter bakom växande svart sektor", *SAF-tidningen*, nr 32.
Matthiessen, L., [1973], "Skatter och inflation", *Ekonomisk Debatt*, årg 1, nr 2.